

Buletin de analiză politică

număr special

Evoluții politice europene

Anul I, nr. 5, 15 noiembrie 2002

Buletin editat de Institutul Social Democrat „Ovidiu Șincai”

Reproducerea integrală sau parțială a textelor este permisă numai cu acordul ISD

SUMAR

I. Evoluții în țările Uniunii Europene	3
II. Evoluții în țările Europei Centrale și de Est	13
III. Evoluții specifice în România	18
IV. Evoluții în Convenția privind Viitorul Europei	20

Evoluții politice în Europa și impactul lor asupra dezvoltărilor viitoare

I. Evoluții în țările Uniunii Europene

În interiorul Uniunii Europene **trei evoluții principale** vor fi analizate, și anume: a) rezultatele alegerilor care au avut loc în anul 2002 în cele mai multe dintre țările Uniunii; b) adâncirea divergențelor legate de diferite decizii politice cu impact strategic – politica agrară, statutul Curții Penale Internaționale, războiul contra terorismului, intervenția militară în Irak, gestiunea relației trans-atlantice; c) perpetuarea diferențelor de abordare cu privire la viitorul Europei și la rolul ei în lume.

Alegerile din Europa.

Social-democrația este puternică

a) Cu câteva luni în urmă, **înfrângerea partidelor social-democrate** în țări precum Italia, Portugalia, Danemarca, Norvegia, Olanda, Franța ca și reconfirmarea relativ lejeră a mandatului creștin-democraților spanioli sugerau nu doar concluzia unui recul general al social-democrației ci chiar a sfârșitului istoriei acesteia. Sub imperiul unor astfel de evaluări s-au grăbit să propună renunțarea la unele elemente de modernizare a mesajului social-democrat – cum ar fi pledoaria și acțiunea pentru flexibilizarea pieței muncii – și revenirea la teze mai vechi – precum cea a „statului providențial” – în speranța recuperării unui electorat altădată fidel.

Recentele victorii ale social-democraților suedezi (confortabilă) și germani (la limită), corelate cu semnalele privind soliditatea popularității laboriștilor britanici și cu succesele partidelor so-

cial-democrate din țările Europei Centrale și Orientale (Polonia, Ungaria, Republica Cehă, România) indică faptul că mesajul social-democrat nu și-a epuizat forța de atracție și, deci, nu și-a încheiat cariera.

Rămâne, însă, o întrebare majoră în legătură cu cauzele adânci ale înfrângerii unor partide care, potrivit unor indicatori de netăgăduit, au guvernat cu succes țările lor. Această nedumerire conduce spre concluzia că fie cetățenii țărilor UE așteaptă altceva decât libertatea și prosperitatea oferite de guvernările social-democrate, fie că ei nu sunt în măsură să observe legătura între viața pe care o duc și măsurile de guvernare care o fac posibilă, fie amândouă la un loc.

Populismul - agent coroziv al democrației

Observația cea mai interesantă este aceea potrivit căreia **înfrângerea stângii în țările menționate anterior nu a însemnat și victoria dreptei democrate ori cel puțin nu victoria mesajului democrat al dreptei**. În Austria și Olanda, de pildă, agenții principali ai victoriei electorale au fost formațiunile de extremă dreaptă pe care cu mare dificultate le poți accepta ca făcând parte din spectrul democratic. În Italia guvernarea este asigurată de o coaliție care reunește populismul național cu populismul provincial și cu populismul autoritar. În Franța alegerile parlamentare au fost câștigate de o așa zisă „coaliție

pentru majoritatea prezidențială” alcătuită ad-hoc în vederea promovării unui pseudo-program într-un singur punct – „toată puterea președintelui” – după ce în alegerile prezidențiale candidatul socialist a fost devansat de cel al extremei drepte. Acolo, chiar dacă extrema dreaptă propriu-zisă nu a câștigat, esența programului său a învins. Inclusiv în Germania, unde democrația pare, încă, stabilă iar coaliția roșu-verde și-a păstrat puterea, contracandidatul CDU/CSU a reușit să recupereze electorat în ultima parte a cursei recurgând la retorica anti-imigraționistă.

Concluzia este că **societățile vest-europene se simt suficient de libere și de prospere spre a-și dori acum, în primul rând, securitatea, legalitatea și ordinea.** Toate acestea par amenințate de globalizare și mai ales de noua „invazie migratoare” adusă de ea. **Globalizarea este percepută de popoarele Europei Occidentale ca fiind responsabilă pentru insecuritatea pe care o resimt.** Recesiunea economică mondială vine să amplifice asemenea sentimente de natură a face, iarăși, din străin (fie el emigrant, fie societăți transnaționale, fie cercuri internaționale de interese economice) sursa tuturor relelor. Statul-națiune – care, de la nașterea sa, a cunoscut o evoluție importantă pe linia multiculturalismului civic, evoluție de natură a-l face apt pentru a se integra în edificiile globalizării – este reîntors, astfel, la linia de plecare și exaltat ca o citadelă în spatele zidurilor căreia se protejează comunități etnice presupus omogene, împotriva oricărei concurențe externe.

Securitatea devine, astfel, mai importantă decât libertatea, *protecția* mai importantă decât prosperitatea (din cauza acestui protecționism – care nu este decât conspirația dintre stat și producători, împotriva consumatorilor – cetățenii țărilor UE plătesc, de pildă, zahărul la de două ori prețul pieței libere în timp ce țările sărace neeuropene nu-și pot vinde produsele agricole continuând să sărăcească), *ordinea* mai importantă decât pacea sau chiar decât viața (pentru confortul certitudinilor ei mulți europeni sunt gata să susțină măsuri de natură a conduce, în cele din urmă, la conflicte armate). Masele care răspund

mesajului național-populist sunt, astfel, alcătuite din: **i.** cei care se tem că schimbările aduse de globalizare le vor reduce nivelul actual de viață; **ii.** cei care se tem că nu vor fi în stare să folosească schimbările aduse de globalizare spre a-și ridica nivelul de viață și, din această cauză, vor rămâne în urma celor care vor fi capabili să o facă (de regulă, străinii, creditați, pe drept sau pe nedrept, cu aptitudini de adaptare și competiție superioare); **iii.** cei ce se tem că nu vor putea nici cunoaște/înțelege, nici controla și nici influența actele unei guvernări care, devenită globală, va fi netransparentă, neresponsabilă și neprotecționistă (ceva se poate proteja în raport cu altceva dar întregul nu se poate proteja în raport cu sine însuși).

Faptul că în Olanda și în Austria partidele de extremă dreaptă au demonstrat că sunt incapabile să guverneze și, în consecință, au provocat căderea rapidă a guvernelor pe care le-au format, deschizând drumul alegerilor anticipate, precum și împrejurarea că partidele coaliției de guvernământ din Italia au mereu înnoite dificultăți de a rămâne împreună, nu reprezintă neapărat surse de optimism pentru social-democrație. În realitate, formațiunile respective nu fac decât să confirme ceea ce au spus, mai mult sau mai puțin explicit, întotdeauna și anume că actualele mecanisme democratice nu sunt adecvate pentru îndeplinirea programelor lor, programe care au primit girul popular. În asemenea circumstanțe, **chiar dacă alegerile anticipate ar readuce la putere forțe democratice, problema încă nu ar fi închisă, atâta timp cât în discuție nu vor fi puse nici performanțele guvernării partidelor extremiste și nici programele lor, ci însăși democrația.** Mai mult încă, repetarea frecventă a exercițiului electoral nu este de natură să mărească ci, dimpotrivă, să scadă interesul pentru alegeri și nivelul participării la urne. Pe termen mediu și lung aceasta ar fi mai mult în avantajul extremei decât în cel al democrațiilor.

Democrația este în criză

O a doua concluzie ar fi, deci, că **nu social-democrația se află în criză ci chiar democrația.**

Cauzele acestei crize sunt: **i.** inadecvarea mecanismelor acelei democrații care s-a dezvoltat în mediu național la condițiile globalizării; **ii.** apariția, în contextul globalizării emergente, a unor mase sensibile la mesajul populist și național-populist, așa cum am arătat mai sus; **iii.** șubre-zirea credibilității și chiar a eficienței mecanismelor democrației clasice ca urmare a opacizării, electoralizării și comercializării actului politic. În ceea ce privește această a treia cauză trebuie subliniat că invadarea exercițiului democratic de metodele marketingului comercial și dezvoltarea „statului spectacol” au condus la separarea societății de sfera politicii și a puterii de adevăr. Faptul se exprimă în absenteismul electoral, în neangajarea civică și în cinismul actorilor sociali. În consecință, **nu social-democrația ci democrația trebuie reinventată.**

Aceasta nu înseamnă că social-democrația nu ar avea nevoie să se modernizeze. După ce a găsit răspunsuri pentru civilizarea capitalismului național ea trebuie să civilizeze acum, capitalismul global. **Efortul de modernizare a social-democrației se desfășoară, însă, în contextul crizei democrației și al nevoii, indicate de aceasta, de a restitui democrația cetățeanului, adică de a democratiza democrația.**

Criza democrației este, printre altele, și o consecință a crizei de opțiuni consecutivă dezideologizării politicului. Electoralismul înseamnă exaltarea importanței alegerilor, nu ca metodă de consultare a electoratului în legătură cu aspirațiile și așteptările sale, ci ca metodă de obținere a puterii. **Puterea fără mandat privind aplicarea unui program clar este, însă, o putere care nu poate fi exercitată.** Pe termen mediu și lung o asemenea putere înstrăinează electoratul întrucât îi creează sentimentul că nu are nici un control asupra politicului.

Mirajul „centrului” politic

În căutarea electoratului nehotărât, partidele politice și-au abandonat valorile specifice și au supra-aglomerat “centrul” spectrului politic evaluat greșit ca loc al sincretismului ideo-

logic. În realitate, **centrul nu este locul “ideologiilor deschise” ci locul “confuziei de valori”,** confuzie generată de teama în fața răspunderii pentru opțiuni clare. **“Fuga partidelor către centru” nu a reprezentat o adevărată convergență ideologică ci un abandon ideologic.** Confuzia ideologica a principalilor actori politici a dus la creșterea confuziei electoratului. Pe o asemenea cale **exercițiul puterii s-a opacizat,** ceea ce a avut ca rezultat **îndepărtarea alegătorilor de politică** iar nu câștigarea unor noi categorii de votanți de către un partid sau altul.

În special alegerile ultimului an în Europa au demonstrat că **nici un partid nu mai dispune de un electorat fidel suficient spre a-i garanta menținerea în jocul alternanței democratice.** În cea mai mare parte a sa electoratul schimbă partidele în funcție de circumstanțe așa cum schimbă bunurile de consum. De asemenea, adâncirea concurenței, globalizarea, informatizarea, modernizarea tehnologică etc., cu impactul lor asupra psihologiei individului, relațiilor de familie, organizării și funcționării comunităților de cetățeni, diversificării grupurilor socio-profesionale, au condus la **o mare fragmentare socială având drept corolar eterogenizarea și sofisticarea intereselor atât la nivel de individ cât și la nivel de grup.** De aceea **lupta pentru captarea electoratului impune tocmai clarificarea mesajului prin definirea valorilor și reafirmarea lor permanentă.** Așa zisul electorat al centrului - care, în realitate, este electoratul înclinat spre mesajul populist - trebuie încurajat printr-un dialog nuanțat și persuasiv, să opteze pentru un partid sau altul - adică pentru o platformă sau alta - renunțându-se la tactica seducției de către partide care îi oferă doar primadone și complimente iar nu alternative politice.

Dezideologizarea politicului

Dezideologizarea ca fenomen (negativ) al vieții politice, cumulată cu confuzia unui electorat care, temându-se de schimbare, își schimbă zilnic preferințele electorale/politice, au lovit în primul rând în partidele social-democrate. De ce? Întrucât, **spre deosebire de conservatori, care**

se prezintă ca cei mai buni administratori ai realității date - o realitate care evoluează, desigur, dar printr-un proces natural iar nu printr-unul politic condus, **social-democrații își propun să transforme realitatea potrivit unui sistem de valori** - și el în evoluție - care le este propriu. Procedând astfel, social-democrații nu sfidează natura (nu sunt voluntariști), ci atestă faptul că “liberul arbitru” este parte a unei realități care poate fi modelată conștient și astfel poate influența ansamblul evoluției. Societatea evoluează într-un mediu dat, dar sub acțiunea voinței politice ea poate evolua pe căi diferite. Legile naturii (și deci și legile pieței) nu pot fi schimbate dar societatea se poate raporta la ele în mod diferit și tot în mod diferit poate administra rezultatele acțiunii lor libere. De aceea, **a renunța la valorile sale este mult mai grav, sub aspect electoral, pentru stânga decât pentru dreapta.**

În acest context trebuie înlăturată - inclusiv în lumina experienței ultimelor alegeri din țările UE - prejudecata potrivit căreia dreapta conservatoare ar fi liberală și orientată spre piață iar stânga ar fi exclusiv protecționistă și redistributivă. În realitate, **tezele liberale asupra pieței și a drepturilor individuale au fost preluate atât de social-democrați cât și de conservatori lăsându-i pe liberali fără identitate.** Este motivul pentru care se spune ca liberalismul a învins în timp ce partidele liberale au pierdut.

Caracteristica partidelor conservatoare nu este, deci, pledoaria pentru libertatea individului și a pieței, pentru egalitatea șanselor și meritocrație, ci naționalismul, autoritarismul, izolaționismul, unilateralismul, tradiționalismul, clericalismul și chiar protecționismul. **Nu stânga a împrumut metodele “neo liberale” ale dreptei ci dreapta a preluat valorile (sociale) stângii pe care, în loc să le asimileze, le-a transformat în simple sloganuri populiste.** Dintr-o astfel de alăturare a rezultat “național-populismul”. **Sub impactul globalizării tendința generală a dreptei este alunecarea spre extremă.** Un fenomen care caracterizează și explică, într-o anumită măsură, criza democrației de care vorbeam anterior.

Dimpotrivă, **social-democrația și-a însușit și a asimilat în ideologia sa ideile liberale ambiționând să facă sinteza dintre stat și piață, dintre muncă și capital, dintre competiție și solidaritate, dintre libertate și securitate (securitatea dinamică), dintre unitate și diversitate (societatea deschisă).** Social-democrații au admis economia de piață ca pe o realitate iar nu ca pe un slogan și/dar totodată au respins societatea de piață.

Problema stângii democrate este, însă, aceea că ea **administrează o realitate și în același timp încearcă să o schimbe potrivit unor valori ele însele în evoluție.** Asta îi face pe social-democrați să fie, în același timp și în guvern, și în opoziție; **opoziția însemnând critica propriei guvernări din perspectiva valorilor sale.** Aceasta face parte din chiar identitatea stângii. **A renunța la valori și la guvernarea pe bază acestora, înseamnă pentru social-democrație a renunța la identitate.** Prin recurgerea exclusivă la metode de marketing stânga mai poate câștiga puterea dar nu mai poate governa atâta timp cât pentru ea guvernarea înseamnă promovarea unor valori iar nu doar administrarea unei situații date. Când victoria în alegeri este numai putere iar nu și capacitatea de a aplica programe specifice bazate pe valori specifice, ea devine otrăvitoare. (Asta s-a întâmplat cu stânga democrată în ultimii ani.) De aceea stânga democrată trebuie să se reideologizeze încă mai puternic și mai consecvent decât dreapta.

A exalta meritele propriei guvernări și ale neschimbării înseamnă pentru dreapta conservatoare tocmai păstrarea identității. În ceea ce o privește și **dreapta trebuie, însă, să se reideologizeze dacă vrea să rămână democrată și dacă vrea ca democrația să rămână sistemul de organizare a societății.** Asta ar însemna nu numai adoptarea ci asimilarea, integrarea organică în propriul sistem de gândire a ideilor liberale și sociale pe care a înțeles să le preia, precum și identificarea unei baze morale, logice și psihologice pentru conservatorism. Altminteri, dreapta democrată va dispărea absorbită de extremism.

Dinamica și contradicțiile actualei politici europene

b) Prăbușirea „Zidului de la Berlin” a condus spre o evoluție contradictorie. Pe de o parte, s-au creat **premisele (re)unificării europene** și procesul politic în acest sens a fost declanșat. Pe de altă parte, în lipsa unui inamic redutabil comun, presiunea pentru definirea unor orientări strategice comune a slăbit și vechea unitate (în diversitate) a democrațiilor europene occidentale, caracteristică pentru perioada Războiului Rece, a făcut loc unor **divergențe tot mai pronunțate**. Asemenea divergențe au fost amplificate de dificultățile prin care trece relația transatlantică pusă la încercare de unilateralismul și intransigența acțiunii politice a actualei administrații americane.

Politica agrară comună

i. Divergența franco-germană (care îi implică și pe britanici) în chestiunea politicilor agrare ale UE – respectiv a subvențiilor de care profită în cea mai mare măsură agricultura francezi și pe care le suportă în cea mai mare măsură contribuabilii germani, subvenții menite a menține sub un anumit nivel producția agricolă în Europa în timp ce în afara Europei sunt milioane de oameni care mor de foame – **lovește chiar în inima sistemului de solidaritate și stabilitate europeană** bazat pe antanta cordială dintre Paris și Berlin. Social-democrații trebuie să-și aducă contribuția nu numai la rezolvarea acestui diferend dar și la rezolvarea lui pe baza unor valori care le sunt specifice.

Problema Curții Penale Internaționale

ii. În ceea ce privește poziția față de Curtea Penală Internațională, deși membrii UE și țările candidate (cu excepția României) s-au menținut pe o poziție comună, se poate totuși observa că Marea Britanie, Italia și Spania dovedesc o mai mare înțelegere față de pretențiile americane și este posibil ca ele să facă pași de natură a subrezi Statutul Curții. Problema este importantă întrucât Curtea reprezintă un element esențial al noii ordini internaționale de tip global și, totodată, ea are

aptitudinea de a echilibra procesul de americanizare a guvernării globale cu cel de globalizare a federației americane. Într-o lume în care are loc trecerea de la “independență la interdependență” și în care suveranitatea nu mai exclude un drept de intervenție a comunității internaționale întru reglarea comportamentelor interne ale guvernelor, în care se vorbește despre înlocuirea politicii de apărare cu cea de prevenire și a politicii de prevenire bazate pe concepte ca “îndiguire”, “descurajare”, “reacție” cu cea bazată pe conceptual “loviturii preventive”, o instituție excluzând posibilitatea impunității pentru crime grave comise împotriva persoanelor și popoarelor, precum Curtea Penală Internațională, apare a fi indispensabilă în evitarea pericolelor ca noua ordine mondială să conducă la înlocuirea forței dreptului prin dreptul forței. În atari circumstanțe **social-democrații ar trebui să susțină caracterul universal, independent și pe deplin funcțional al Curții și totodată să intre în dialog cu SUA spre a găsi căile necesare recuplării elitei politice și societății americane la eforturile internaționale destinate reconfigurării dreptului internațional în contextual globalizării.**

Războiul anti-terrorist

iii. Divergențele sunt și mai clare atunci când este vorba despre războiul împotriva terorismului și atacul preventiv asupra Irakului. Din nou este vorba despre o opțiune strategică vizând noua ordine internațională. În fapt, în joc este, schimbarea doctrinei asupra prevenirii conflictelor, de la cea bazată pe conceptele de „îndiguire”, „limitare”, „descurajare” și „reacție”, la cea bazată pe ideea „acțiunii/atacului preventiv”. De asemenea, noua doctrină acceptă nu doar acțiunea menită să neutralizeze mijloacele (tehnice) amenințării (armamentul de distrugere în masă) ci și pe aceea îndreptată împotriva cauzelor (politice) amenințării (regimul politic care le-a produs ori le poate folosi). În aceste condiții diferența dintre ofensivă și defensivă se estompează până la dispariție.

Mai periculoasă decât înlocuirea prin intervenție (militară) externă a unui anume regim politic și a conducerii politice dintr-un stat recalci-

trant sub raportul intereselor ordinii/securității internaționale, este punerea în loc, tot prin intervenție externă, a unei alte conduceri politice declarată democrată dar aducând de sus valori străine de tradițiile bazei sociale locale.

Războiul cu terorismul, adică cu un inamic difuz și para-statal, acționând ca o adevărată «gherilă mondială», a înlocuit războiul rece. El nu poate fi purtat, însă, cu metodele războiului rece. În nici un caz – cel puțin din perspectivă social-democrată – el nu poate justifica întoarcerea la maccarthism, adică restrângerea libertăților individuale și a drepturilor civile ca preț al securității.

Din punctul de vedere al eficienței în acțiunea militară, singura apărare împotriva gherilei este lovitura preventivă în locurile de regroupare și în bazele de organizare ale adversarului. Reacția consecutivă atacului terorist nu are aproape nici o valoare. Asupra acestui aspect insistă SUA. Europeanii știu, însă, că, de-a lungul întregii lor istorii, nici un război de gherilă nu a fost câștigat de armatele organizate ale statelor. Ei mai știu, de asemenea, că, adesea, operațiunile anti-gherilă au fost deturnate de la scopul lor către atingerea, abuzivă, a unor obiective geopolitice diferite aparținând statului implicat în luptă. De aceea europeanii – și mai ales social-democrații – insistă ca războiul cu terorismul să se poarte pe baza legalității internaționale, în mod transparent și prin efort multilateral și, în special, să fie îndreptat către combaterea, cu metode specifice, a cauzelor sociale, culturale și economice adânci ale terorismului iar nu numai a fenomenelor sale vizibile. Așadar, în discuție este asigurarea legalității internaționale a unor acțiuni care prin natura lor sunt susceptibile de abuzuri. Grijă pentru legalitate poate afecta, însă, eficiența. **Modalitățile de realizare a echilibrului dintre legalitate și eficiență reprezintă, în consecință, o altă temă de dezbateri și controverse nu doar între SUA și Europa ci și între europeni; între dreapta democrată și stânga democrată europeană, ba chiar și între social-democrații europeni înșiși.**

Chestiunea irakiană

iv. Abordarea problemei irakiene reprezentată nu numai testul alianțelor globale ale momentului (în special alianța transatlantică) ci și o încercare pentru soliditatea solidarității de interese și a unității de viziune în interiorul UE. Din această perspectivă Europa pare destul de divizată. Marea Britanie este avocatul pasionat al acțiunii militare împotriva Irakului. Germania este oponentul oricărei acțiuni militare. Franța încearcă o mediere între adepții păcii cu orice preț și cei ai războiului cu orice preț, negociind criteriile pentru a evalua epuizarea șanselor date păcii înainte de a se trece la război.

Poziția Marii Britanii

În spatele acestor poziții diferite - care nu se grupează, însă, pe familii ideologice – stau, poate, și diferențe axiologice dar cu siguranță se găsesc deosebiri de obiective politice. **Obiectivul Marii Britanii pare a fi menținerea unei relații transatlantice speciale.** De aceea poziția Londrei este cu mult mai nuanțată decât ar părea la prima vedere. Astfel, Tony Blair vorbește despre obligația unei autorizații a Consiliului de Securitate al ONU care să legitimeze intervenția, despre necesitatea de a se dovedi inevitabilitatea soluției militare prin încercarea prealabilă de soluționare politică a crizei (pe calea trimerii pe teren a inspectorilor, printre altele) și despre distrugerea arsenalului irakian iar nu despre schimbarea regimului politic irakian, ca fiind scopul acțiunii internaționale; care acțiune ar trebui să fie multilaterală și unilaterală. **Legalitatea, transparența, răspunderea și multilateralismul sunt, deci, bazele unui compromis euro-american mediat de laburiștii britanici, compromis prin care se dorește implicarea Europei într-o acțiune vizând ordinea globală, în condițiile respectării de către SUA a dreptului internațional și a normelor democratice pe care ar trebui să se bazeze această ordine spre a nu fi expusă abuzurilor.**

Tintele Franței

Poziția Franței nu vizează medierea între Europa și America ci - inclusiv pe calea unei

cvasi medieri între America și Irak sau statele islamice (în special cele arabe) - **evidențierea unui model de comportament internațional opus celui american** și reluarea, pe această bază, a unor tradiții inaugurate încă de pe timpul lui Francisc I, privind **parteneriatul privilegiat dintre o Europă franceză și lumea musulmană**. Parisul încearcă, astfel, **să-și recapete poziția de lider european** - zdruncinată de rezultatul recentelor alegeri, cu conotațiile lor xenofobe - afirmând rolul de actor global al Europei pe calea opoziției față de abordarea americană. **Europa ar trebui, așadar, să se implice în Irak, adică într-o chestiune globală, dar potrivit unei strategii proprii și nu la remorca SUA**. Arătându-se aparent înțelegătoare față de Irak și față de susceptibilitățile arabe, Franța încearcă, dintr-o singură lovitură, să-și întărească prestigiul în Europa prin câștigarea unei bătălii în afara Europei, să-și facă aliați în spațiul musulman oferindu-i alternativa europeană la cea americană, “să limiteze abuzurile superputerii americane” (așa cum îndemna chiar fostul ministru de externe socialist Hubert Vedrine) și să probeze caracterul de putere globală (cel puțin virtuală) al Europei.

Viziunea Germaniei

Poziția Germaniei nu este nici pe departe una anti-americană. Ea este o poziție pro germană în context european sau, pur și simplu, pro europeană. Principalul obiectiv al Berlinului este construcția europeană. Germania a acceptat, la finele celui de al doilea război mondial, să devină europeană doar cu condiția ca Europa să devină eficientă. Eficiența Europei se poate asigura, în viziune germană, prin integrarea ei politică, singura în măsură să aducă și pacea și prosperitatea/dezvoltarea durabilă pe continent. După reunificarea sa Germania și-a regăsit pe deplin siguranța de sine și merge mai departe. În speță ea nu mai vrea ca UE să fie doar un instrument menit a ține sub control tentațiile expansioniste ale puterilor europene, ci instrumentul unificării continentului pe baza unui model federal care să îmbine promptitudinea deciziei, cu coerența și eficiența acțiunii, precum și cu devoluția puterii către statele membre, euro-regiuni și co-

munitățile locale. În viziune germană Europa trebuie să fie un actor global apt să dezvolte o politică externă și de securitate comună și să reprezinte un factor de echilibru într-o lume a globalismului multipolar. Pe o atare cale se va putea menține și chiar întări alianța euro-atlantică. Spre a se ajunge acolo, însă, Germania consideră că trebuie dată prioritate construcției interne iar nu implicării în conflicte externe în care nici ea și nici Europa nu au un interes vital și imediat. **Berlinul dorește consolidarea relației transatlantice, la fel cu Londra și afirmarea Europei ca putere globală, la fel cu Parisul, însă este convins că premisa acestora se găsește în edificarea Europei Unite, a democrației trans-naționale europene, a unei Federației Europene de State-Națiuni, a Statelor Unite ale Europei.**

În joc nu sunt, însă, trei trasee către aceeași destinație ci trei destinații diferite; respectiv **trei modele de Europă:**

1) **o Europă economică beneficiind de proceduri stabile în vederea unei coordonări politice minimale, Europă care ar urma să evolueze în plan global ca locotenent fidel și inteligent al superputerii americane;**

2) **o confederație pan europeană de națiuni dezvoltând politici uniforme pe baza unor reguli comune (acquis comunitar) stabilite de sus în jos, în ultimă instanță, prin negocieri între guverne teoretic egale dar în care, de fapt, cuvântul final va aparține unui “nucleu dur” format din statele cele mai puternice;**

3) **o federație de state națiuni în care o guvernare la nivel continental se va echilibra cu guvernări regionale, naționale și locale în contextul unui sistem al subsidiarității globale.**

Misiunea social-democraților

Va fi indispensabil ca familia europeană social-democrată să se pună de acord asupra acestor modele. Perpetuarea dezacordului ar putea duce la adevărate rupturi de natură a periclita atât pacea Europei cât și rolul ei în lume.

Deocamdată aceste diferențe de concepție - și nu numai ele - pun în discuție relația Europei cu

SUA. Respectiva relație se află într-un moment de grea încercare, divergențele între cele două maluri ale Atlanticului fiind tot mai profunde. Social-democrația nu poate privi cu indiferență un asemenea curs al evenimentelor.

Într-un asemenea context social-democrații europeni au datoria de a restabili dialogul cu America, dialog care trebuie purtat nu numai cu administrația americană ci și cu reprezentanții altor curente de opinie și școli de gândire din SUA. Social-democrația europeană ar trebui să reconfirme importanța relației trans-atlantice atât pentru securitatea și stabilitatea Europei cât și pentru pacea și prosperitatea lumii. **SUA trebuie să rămână implicate în Europa; Europa trebuie să rămână cuplată la sistemul de securitate și cooperare euro-atlantic; America trebuie să rămână o “putere europeană”; Europa trebuie să rămână garanta securității americane, pilotul geo-strategic al SUA și sprijinitorul sau facilitatorul principal al acțiunilor globale ale acestora.**

Perspectivile construcției europene

c) Alegerile care au avut loc în țările UE în anul 2002, trebuie privite și în perspectiva rolului pe care îl vor putea juca în continuare Franța și Germania, dar și Italia, Spania, Portugalia, Danemarca, Olanda etc. în interiorul Europei, adică în procesul construcției europene. **Rezultatele alegerilor din țările UE vor avea un impact cert asupra capacității principalilor actori europeni de a influența edificarea Europei viitoare.**

Franța

Scrutinul francez a pus în evidență criza acută a democrației din această țară. Francezii au votat pentru «putere» (cea prezidențială) nu pentru valori (în special valorile libertății) și pentru «securitate» (în special cea împotriva străinilor) nu pentru prosperitate (precum cea asigurată de guvernarea socialistă). A fost un vot «fundamentalist» în sensul că a indicat dorința de întoarcere, fără nici o analiză rațională, la modelele tradiționale, în condițiile în care Franța ultimelor decenii (în special sub guvernarea sau influența stângii)

s-a depărtat de tradițiile «republicii, una și indivizibilă». Mișcare operată nu prin abandonarea tradițiilor ci prin relativizare ca urmare a punerii în discuție a valabilității lor în contextul globalizării.

Chiar dacă Frontul Național a pierdut alegerile, dreapta care le-a câștigat a primit un mandat de factură naționalistă. Aceasta a diminuat în termeni reali capacitatea Franței de a se situa în fruntea procesului de integrare europeană prin edificarea unei Europe unite. În ciuda unor voci franceze de o remarcabilă luciditate, **Franța oficială va fi obligată să rămână, pentru o vreme, eurosceptică sau europrudentă** lucrând pentru întărirea metodei interguvernamentale în detrimentul celei comunitare.

Germania

În Germania sistemul democratic nu a intrat, încă, în criză. Extrema neo-nazistă, deși tot mai amenințătoare, a rămas, încă, pe stradă, negăsind calea de acces în instituții. În contrast cu mesajul electoratului francez, alegătorii germani au indicat sensibilitatea lor pentru problemele păcii și războiului, pentru dezvoltare și coeziune socială, precum și pentru o Germanie europeană conștientă de răspunderile sale, a cărei prioritate trebuie să fie construcția unei Europe politice, puternice, unite în acțiune eficientă și în respectul diversității. Toate aceste priorități și sentimente – caracterizând nu doar guvernul de la Berlin, ci Germania profundă de astăzi – au fost formulate și sintetizate în mod sugestiv și pe înțelesul omului obișnuit sub forma opoziției față de războiul împotriva Irakului.

Din alegerile germane a rezultat, în consecință, un guvern consolidat în ceea ce privește construcția europeană și apt a se comporta cu dezinvoltură ca principal lider al proiectului Europei unite dar și un guvern cu o pondere drastic diminuată în relația euro-atlantică. (Un oficial american afirma că «de acum înainte când președintele Bush va dori să se consulte cu Europa nu va da Cancelarului Schroeder nici primul telefon, nici al doilea și

poate nici al treilea.») În ceea ce privește aspectul din urmă, este greu de spus dacă reacția dură a Washingtonului a fost motivată în primul rând de retorica electorală a social-democraților germani, susceptibilă de a fi interpretată ca marcată de accente anti-americane, sau de sesizarea mesajului adânc al opțiunii germane pentru o Europă aptă a împărți cu SUA puterea lumii. Chiar dacă unele școli de gândire americane înțeleg avantajul unei Europe unite și prin aceasta puternice, în cadrul unei ordini mondiale în care alianța transatlantică ar fi chemată să joace un rol stabilizator esențial, alte școli degajă teama față de o Europă închisă și potențial anti-americană. În lumina celei de a doua abordări, **Washingtonul ar putea dori o Europă – în sensul de Uniune Europeană – extinsă dar nu și adâncită.**

Dimpotrivă, proiectul german leagă extinderea UE cu reformele interne în vederea trecerii de la «Europa-piață» la «Europa-putere», de la «Europa națiunilor» la «Europa actor global».

Conform mandatului primit de la electorat guvernul francez este interesat de o UE extinsă - ceea ce i-ar conferi o pondere mai mare în concurența cu celelalte puteri globale și regionale (în special SUA). Această uniune ar fi, însă, una de state suverane «coordonate» politic de un «nucleu dur» în care Parisul ar juca, în mod natural, un rol determinant iar nu o uniune de state federate acționând în condițiile unui sistem real al subsidiarității globale. În esență, **Franța urmărește edificarea unei Europe franceze în timp ce Germania lucrează pentru o Europă nu germană ci după model german.** Aceasta în timp ce **Marea Britanie vizează o piață europeană liberă și o politică de securitate comună (nu unică) a statelor europene (nu europeană) integrată în sistemul transatlantic.** Dominate de guverne conservatoare, **Italia, Spania și Portugalia** se vor găsi mai aproape de poziția britanică (exprimată, totuși, în prezent, de laburiști - !!) ori, în cel mai bun caz, **la mijlocul drumului între Londra și Paris.** **Țările nordice**, obișnuite cu neutralitatea, situate într-o poziție geostrate-

gică lipsită de pericole, bucurându-se de o prosperitate relativ durabilă, cu populații relativ reduse și cu temeri identitare explicabile prin accesul relativ recent la statutul de state suverane, se vor plasa și ele **la mijlocul drumului dintre Marea Britanie și Franța.**

Din aceste motive, în contextul statelor UE, dacă vrea să împingă înainte proiectul Europei unite în condițiile unei răceli inconfortabile a relațiilor cu Washingtonul și, deci, a diminuării capacității de a influența evoluțiile globale, **Germania va trebui să se apropie de Franța.** Franța, la rândul său, dacă dorește să se reabiliteze pe plan european, va trebui să se apropie de Germania. Câmpul de compromis între cele două este cel economic. **Germania va putea obține un sprijin francez limitat pe planul reformelor politice în cadrul UE, în schimbul unor concesiuni economice temporare făcute Franței.** Concesiunile vor fi în sensul conservării politicilor economice comunitare favorabile acesteia. **Un asemenea compromis înseamnă, însă, depărtarea Franței de Marea Britanie și, pe termen mediu, creșterea încordării în relațiile franco-americane.** Pe un asemenea fond Berlinul va încerca, desigur, să-și normalizeze raporturile cu Casa Albă prin intermediul Londrei. Logica unor astfel de jocuri – în fond jocuri de sumă nulă – constând în învârtirea exasperantă într-un cerc vicios ar putea fi esențial schimbată prin intrarea în scenă a țărilor din **Europa Centrală și de Est.** Țările respective **ar fi în măsură, eventual, să schimbe cercul vicios într-un cerc virtuos.**

Rolul social-democraților europeni

Care trebuie să fie **poziția social-democraților europeni** în aceste condiții? Este necesar ca **social-democrația să lucreze pentru ca la nivelul partidelor europene să se adopte un punct de vedere comun care să fie favorabil unei transformări radicale a Uniunii Europene** într-o federație de state-națiune și o uniune de cetățeni, integrată economic, politic și social într-un sistem democratic transfrontalier al subsidiarității globale iar nu să se rezume la o ajustare a actualelor tratate cu menținerea actualei metode de cooperare inter-guvernamentală.

Aceasta presupune, în primul rând, **un dialog lipsit de ambiguități cu laburiștii britanici**. Fraza istorică a lui Tony Blair potrivit căreia “destinul Marii Britanii este în Europa” trebuie să capete consecințe concrete pe planul politicii reale. Într-un atare sens britanicii vor avea de optat între a fi un “remorcher” strategic european chemat să piloteze acostarea SUA în porturile politice europene sau să fie un “portavion” american ancorat în apele teritoriale europene.

Pe de altă parte, social-democrații vor trebui să înceapă **un dialog dinamic și structurat cu reprezentanții ai societății și elitei politice americane** spre a găsi soluții pentru depășirea cauzelor de dezbinare în relația transatlantică, precum și pentru consolidarea acestei relații. Un program coerent de conferințe și negocieri ar

urma să fie conceput în acest scop. Refacerea cordialității și încrederii în relația transatlantică este indispensabilă pentru ca SUA să înțeleagă că **Europa unită nu va fi nici o citadelă închisă și nici o putere anti-americană**. În consecință este de dorit ca Washingtonul să accepte ideea că **o Europă puternică înseamnă un aliat mai puternic și mai stabil, deci mai multă securitate pentru SUA**. Prin urmare, SUA ar fi interesate să devină un susținător al unificării/integrării europene iar nu un agent al dezbinării statelor-națiune europene.

În fine, **social-democrații (și în special cei germani) vor trebui să se apropie mai mult de Europa Centrală și Orientală** transformându-o în factor decisiv pentru impulsivarea procesului de unificare a Europei.

II. Evoluții în țările Europei Centrale și de Est

Din punctul de vedere al rezultatelor electorale, în Europa Centrală și de Est se pot consemna câștigarea (relativ surprinzătoare) alegerilor de către social-democrați în Republica Cehă și în Macedonia, ca și de către dreapta democrați în Slovacia. Aceste rezultate consolidează în plan politic **șansa generală a integrării europene și euro-atlantice**. O atare tendință este întărită de prezența unor guvernări social-democrate în Polonia, Ungaria și România. Totuși, în ciuda acestor vești încurajatoare, există și dificultăți, slăbiciuni și vulnerabilități care pot afecta un asemenea parcurs de succes.

2.1. Principalele probleme sunt legate de **trei fenomene** și anume: **i. fragilitatea încrederii în sine** a națiunilor est-europene și amenințarea orgoliilor identitare într-o zonă căreia desăvârșirea idealului național i-a fost interzisă de regimul totalitar de tip comunist; **ii. fragilitatea societății civile** și orientarea lor spre dreapta (spre deosebire de ceea ce se întâmplă în lumea occidentală unde societatea civilă este relativ bine dezvoltată și, în același timp, orientată spre stânga); **iii. lipsa unei clase de mijloc puternice**, ceea ce, pe fondul libertății recâștigate, a dat posibilitatea unui surogat de clasă mijlocie formată din potențați locali, să câștige influență asupra guvernelor naționale și să-și promoveze interesele private/de grup pe seama avutului public. (Acesta este mecanismul corupției sistemice care domină estul european subminând statul de drept, pervertind înțelesul drepturilor omului și blocând funcționarea instituțiilor democratice). Câteva comentarii pe marginea acestor trei fenomene merită a fi făcute.

Reconstruirea națiunilor central-europene

i. În ceea ce privește **desăvârșirea idealului național și lipsa încrederii în sine a națiunilor**

central și est-europene, trebuie spus că, în perioada Războiului Rece, impunerea principiilor internaționalismului socialist ca suport ideologic pentru dominația sovietică, precum și supercentralismul autoritarist ca formă de organizare a societății, au interzis exprimarea oricărei aspirații naționale (atât la nivelul majorității cât și la cel al minorităților) în țările din blocul comunismului real. După căderea regimurilor totalitare de tip comunist statele europene din sfera de control sovietică s-au emancipat recâștigându-și o independență autentică. Multe din țările aflate sub ocupație sovietică ori ținute împreună prin exercițiul unei politici autoritare, au intrat, la rândul lor, la viața de stat suveran și independent. În interiorul tuturor acestor state minoritățile naționale s-au activat și ele solicitând autodeterminarea – internă dar și externă (internațională). Paradoxul este că toate aceste curente independentiste de decomprimare s-au manifestat chiar în plină epocă a interdependenței. **Națiunile în cauză și-au cerut dreptul la independență simultan cu lansarea strategiilor lor privind instituționalizarea interdependenței.** În trecut, puterea unui stat independent se măsura în capacitatea lui de a se opune agresiunilor externe sau de a-și impune prioritățile în afara granițelor sale. În vremea globalizării un stat puternic este acela care are suficientă încredere în sine încât să fie dispus a-și exercita suveranitatea în comun cu alții. **Un stat-națiune tânăr** nu are o asemenea încredere de sine. De aceea el **se teme să recunoască drepturi minorităților sau să descentralizeze administrația pe baza principiilor subsidiarității și a devoluțiunii.** De asemenea, **cei care până nu demult erau obligați să execute deciziile luate la Moscova se tem acum să nu ajungă în situația de a executa deciziile care se crede că sunt luate la Bruxelles.** Evident, ceea ce nu se observă întotdeauna este împrejurarea că Uni-

unea Sovietică și blocul său au fost create prin forță și funcționau prin dictatură în timp ce **Uniunea Europeană a fost creată prin voința liberă a statelor membre și funcționează prin mecanisme democratice**. În condițiile unei asemenea confuzii, care se cere înlăturată, ca și în cele ale atașamentului emoțional față de o independență de curând recucerită, **este de așteptat ca proiectul unei Europe federale/politice să trezească unele temeri și rezistențe în anumite cercuri de cetățeni**.

Fragilitatea societății civile

ii. **În Europa Centrală și de Est parteneriatul dintre elita politică, societatea civilă și clasa oamenilor de afaceri este greu de realizat întrucât, în fapt, societatea civilă lipsește**. Dacă la începutul anilor '90 același lucru se putea spune și despre capitalul privat (mai ales cel autohton), în prezent acesta din urmă a reușit să se nască și, în unele locuri, a atins masa critică de natură a-i motiva interesul pentru organizarea sistemică și legală a mediului de afaceri. **Pentru oamenii de afaceri perioada post-totalitară de acumulare primitivă a capitalului s-a sfârșit sau se apropie de sfârșit**. (Această acumulare, în ciuda aspectelor ei imorale, a fost totuși de natură să creeze capital privat acolo unde nu exista decât capital de stat și, mai ales, să conducă la "auto-restructurarea" economiei, acolo unde guverne prea slabe fie nu au știut, fie nu au vrut, fie nu au putut să reformeze repede, coerent și profund economia moștenită de la statul comunist.) În consecință, capitalul autohton se simte tot mai mult în măsură să concureze cu cel european și este interesat atât de un mediu de afaceri civilizată cât și de o piață mai mare, caracterizată prin putere de cumpărare mai mare. (Acolo unde procesul este mai întârziat – precum este cazul în România – un număr însemnat de oameni de afaceri este încă doritor nu numai de protecționism ci chiar de «protecție». O asemenea protecție este obținută cu mijloacele corupției. Oricum, balanța între cei care doresc un comerț desfășurat potrivit regulilor jocului, reguli garantate de stat iar nu pervertite de el, și cei care doresc o piață închisă, controlată de ei prin privilegiile obținute pe căi

oculte, tinde tot mai mult să încline în favoarea celor dintâi.)

Cu totul altceva se poate spune despre societatea civilă. În cea mai mare parte ea este limitată la un număr de ONG-uri care, în realitate, sunt **un fel de partide politice care se tem atât de confruntarea cu populația cât și de răspunderea guvernării**. De aceea nu participă la alegeri și totodată refuză orice colaborare cu guvernul, plasându-se mereu în opoziție intransigentă cu el. Mai mult decât atât, aceste organizații adoptă constant o atitudine emoțională și distructivă, în loc să propună proiecte coerente cu interesul grupului social pe care îl organizează ; în loc să mobilizeze pe membrii grupurilor respective la acțiune socială și să-i educe în acest sens ; în loc să inițieze acțiuni și instituții de auto-apărare socială; în loc să stabilească parteneriate cu actorii politici și economici ; în loc să construiască structuri ale unei societăți civile transfrontaliere.

În legătură cu aspectul din urmă (absența societății civile transfrontaliere/europene), trebuie subliniat că, deși au beneficiat de un sprijin consistent din partea ONG-urilor internaționale (foarte multe activând în cadrul și cu fonduri ale UE) majoritatea embrionilor societății civile centrale și est-europene sunt pronunțat autohtoniste. De asemenea, ele vădesc o destul de pronunțată înclinație pentru clericalism. În economie ele par a prefera politicile neo-liberale deși uneori le susțin în asociere cu un mesaj având nuanțe populiste. Cu alte cuvinte, **au o orientare de dreapta**.

Motivele unei astfel de orientări se găsesc, pe de o parte, în **reacția mecanică – mai degrabă viscerală decât rațional-critică – față de comunism** iar, pe de altă parte, prin împrejurarea că, în unele țări, primii lor muguri **au răsărit sub înrăurirea bisericii** (în special catolice). Un alt motiv al situației descrise este **lipsa spiritului comunitarist**, total descurajat de regimurile sovietice, precum și **absența unei experiențe autentice a participării sociale**, a activismului public. Activismul artificial și ipocrit, impus de fostele regimuri totalitare, a fost de natură să trezeas-

că cinismul cetățeanului, să îl alieneze și să-l împingă spre izolare, mai degrabă decât să îi exerseze spiritul solidarității personaliste.

Pe o asemenea societate civilă se poate conta prea puțin atunci când este vorba despre unificarea Europei. De aceea social-democrația va trebui să sprijine organizarea, structurarea și consolidarea societății civile (ceea ce implică, printre altele, educarea indivizilor, democratizarea familiei și întărirea comunităților locale) și în același timp să încurajeze formarea unei adevărate societăți civile europene și globale. Trebuie, însă, subliniat că aceasta din urmă nu se construiește numai prin realizarea unei rețele transfrontaliere de ONG-uri, ci și prin crearea unui cadru cu adevărat european și global care să pună în contact cetățenii, să le ofere condiții pentru realizarea unei solidarități de interese și să îi motiveze spre apărarea comună a intereselor lor. În acest scop sunt necesare crearea unei cetățenii europene, recunoașterea unui sistem de drepturi individuale europene, garantarea la nivel european a acelor drepturi, asigurarea accesului individual la un sistem judiciar european. La aceasta se adaugă nevoia unor instituții culturale și de învățământ europene sau sub-regionale, ca și îmbunătățirea sistemului de comunicații între cetățenii Europei.

Este evident că multe dintre aceste condiții urmează iar nu premerg edificarea unei Europe unite. Se poate prezice, deci, că greul unui atare proiect european va rămâne, totuși, pe umerii clasei politice iar succesul demersului va depinde de măsura în care respectiva clasă va ști să dialogheze direct cu cetățenii, cu membrii societăților naționale.

Lipsa clasei de mijloc

iii. La dificultățile legate de lipsa unei societăți civile adecvate se adaugă cele derivând din lipsa, în multe dintre țările central și est europene, a unei adevărate clase de mijloc. Aceasta este o altă consecință a aplicării politicilor uniformizatoare, de egalizare forțată, specifice fostelor regimuri totalitare de tip comunist. Libertatea care

a irupt la începutul anilor '90 - înainte ca structurile democratice și sociale specifice societăților libere și deschise să se consolideze - unită cu sărăcia și șocurile psihologice ale tranziției (inclusiv ale tranziției de la cultura supunerii la cultura libertății), a determinat apariția unui surogat de clasă mijlocie formată din potențați locali în jurul cărora s-au constituit spontan grupuri de interese. Mulți dintre membrii acestor grupuri au fost și continuă să fie persoane vulnerabile, defavorizate sau excluse care, în contextul unei ordini naționale destructurate cu mult mai repede decât a putut fi restructurată, și-au pierdut încrederea - dacă au avut-o vreodată - în instituțiile statului (și mai ales în administrație și justiție). De multe ori chiar corupția administrației de tranziție a generat o astfel de neîncredere. Soluția găsită de mulți dintre cetățenii fără apărare a fost, însă, nu lupta pentru însănătoșirea statului ci organizarea în jurul unor factori de putere nestatală (și în acest sens, informală dar și clandestină) cu scopul de a gestiona corupția oficială. În consecință, corupția s-a transformat din fenomen în sistem. Puterea oficială a devenit tot mai dependentă de puterea ocultă. O atare realitate constituie un obstacol extrem de îngrijorător în calea unificării europene. El a fost remarcat în multe dintre rapoartele de țară întocmite de Comisia Europeană în legătură cu evoluțiile din statele candidate la calitatea de membru al Uniunii.

Combaterea corupției este într-adevăr, în asemenea circumstanțe, o prioritate nu numai de interes național ci și de interes european. Ea nu se poate realiza, însă, decât în condițiile dezvoltării unei adevărate clase mijlocii care să înlocuiască o clasă de "baroni" a căror existență și perpetuare se explică doar prin lipsa unei clase mijlocii, respectiv printr-o structură inadecvată a ansamblului societăților naționale. Fără refacerea coerenței sociale, fără politici adecvate de includere socială, asemenea obiective nu vor putea fi atinse.

Edificarea statului de drept este, de asemenea, indispensabilă, cu mențiunea că statul de

drept nu înseamnă doar legi bune și judecători buni, ci în special **încrederea societății în justiția de stat**. În rest, combaterea corupției prin mijloace de poliție, prin deregularizare, prin prosperitatea subsecventă progresului economic, sunt măsuri importante dar având doar valoare subsidiară.

2.2 De ce este, totuși, în ciuda celor de mai sus, Europa Centrală și de Est mai pregătită pentru o integrare (unificare) europeană mai profundă și mai rapidă? Răspunsul rezidă în recunoașterea faptului că **această parte a Europei formată din state mici și mijlocii, a plătit cel mai scump atât pentru tentațiile hegemonice și conflictuale ale puterilor mari (mai ales în perioada așa numitului «concert de națiuni») cât și pentru împărțirea continentului (mai ales în perioada «războiului rece».)**

Chiar dacă sunt mândre de independența lor, țările din regiune înțeleg foarte bine că nu-și vor putea promova niciodată cu adevărat interesele în cadrul unei întreceri directe cu reprezentanții statelor mai puternice, întrecere consumată pe baza „metodei guvernamentale”.

Chiar dacă societățile țărilor central și est-europene evoluează pe coordonate naționale, ele au dezvoltat deja, de-a lungul secolelor, modele de conviețuire inter-etnică, inter-religioasă și inter-culturală care simplifică integrarea într-o „Europă a minorităților”.

Chiar dacă „milionarii de carton” și potențaii locali, profitorii schimbării și îmbogății tranziției nu văd cu ochi buni nici extinderea regulilor competiției libere și loiale, nici ridicarea statului de drept, ei au dovedit o cutezanță și o adaptabilitate care pot răspunde foarte bine nevoilor de dinamizare și deschidere a piețelor Europei unite. În ultimă instanță, această Europă este pentru ei unica șansă de a transforma niște câștiguri „accidentale” în câștiguri structurale și de a trece de la o „bunăstare nominală” (de imagine) la o „bunăstare reală” (de conținut).

Angoase central-est europene

Mai mult decât Occidentul, Europa Centrală și

de Est trăiește cu două temeri, în fiecare zi tot mai mult conștientizate: **teama de conflictele identitare și teama de sărăcie**. Dacă Vestului îi este frică de imigrația săracilor din Orient, Estului îi este teamă că va fi izolat în mizerie și insecuritate, după ce va fi fost secătuit de toate inteligențele sale. Cu alte cuvinte, chiar dacă sunt doritori să-și păstreze identitatea, central și est-europenii își dau seama deja: că **idealurile lor naționale** – însemnând reunirea tuturor celor de aceeași etnie în granițele aceluiași stat – nu se pot realiza decât într-o Europă unită; că **problema minorităților și a conflictelor culturale** nu se va rezolva decât într-o Europă politică (adică federală) în care subsidiaritatea și devoluțiunea vor funcționa ca regulă iar nu ca excepție; că **sărăcia și insecuritatea socială** nu pot fi depășite la nivel național ci numai într-o Europă în care dezvoltarea se va realiza prin solidaritate și nu va mai fi gândită în termenii egoismelor naționale ci la scară continentală.

Într-un atare context de experiențe și preocupări, statelor din Europa Centrală și de Est le va fi mai ușor să recunoască faptul că până și **diversitatea culturală poate fi mai bine apărată și păstrată într-o Europă federală căreia îi sunt proprii principiile subsidiarității și proporționalității**, decât într-o Europă inter-guvernamentală condusă prin norme uniformizatoare adoptate de sus în jos, sub presiunea irezistibilă a principalilor actori ai Uniunii. În fond, acquis-ul comunitar nu este decât expresia unei „ordini neo-imperiale” („metoda napoleoniană”) atât timp cât el nu rezultă dintr-o creștere organică și câtă vreme codifică aspecte ce țin mai mult de diversitatea identitară, lăsând ca marile chestiuni de politică să fie rezolvate de guvernele membre în conformitate cu logica jocului de sumă nulă.

Vorbind de experiența istorică a țărilor central și est-europene, trebuie subliniată tridimensionalitatea concepției lor geo-strategice. Aceasta rezultă din împrejurarea că ele se află **situate la intersecția vectorilor strategici rus, german și american**. Aproape toate au avut experiențe negative în raporturile cu Rusia pentru a înțelege cât

este de important să aibă legături normale cu aceasta. Într-un echilibru interesant acolo se găsește „**cei mai rusofili dintre rusofobi și cei mai rusofobi dintre rusofili**”. Ceea ce înseamnă că vigilența rămâne mereu trează fără ca să genereze o politică provocatoare, de iritări inutile față de Moscova. Căci acolo se știe și se înțelege mai bine decât oriunde că o Rusie slabă este mai periculoasă decât una puternică. Se știe cât de important este ca Rusia să fie o democrație autentică precum și care sunt marile obstacole în calea edificării unei Rusii moderne, democrate și cu adevărat deschise. Se înțelege că **numai dacă i se dă o perspectivă sigură asupra unui viitor decent, Rusia va accepta că securitatea sa nu depinde de insecuritatea vecinilor săi din Europa Centrală**.

În același timp, aproape toate țările în discuție au trainice legături culturale cu Germania și totodată privesc spre Germania ca spre cea mai apropiată (în primul rând sub aspect geografic dar și cultural) dintre marile democrații consolidate ale Europei. În ceea ce o privește, împinsă de aspirațiile sale și de noul său statut (subsecvent reunificării și debarasării de complexe ale unei țări nu doar învinse ci și cu sentimentul vinovăției) este de presupus că Germania va adopta o „**nouă politică răsăriteană**” („**die neue ost politik**”). Edificarea unei Europe Centrale – Mittel Europa – (re)integrate sub inspirație și cu sponsorizare politică germană, cumulată cu stabilirea unor relații speciale cu Rusia (relație pe care Berlinul o cultivă de multă vreme și care are tradiții puternice, în ciuda sângeroaselor războaie germano-ruse care au marcat istoria Europei și a lumii) ar consolida poziția Germaniei atât în contextul construcției europene cât și în cel trans-atlantic. Pe măsură ce Germania se va convinge că aliații săi occidentali nu sunt tocmai dispuși să accepte regulile unei Europe federale/politice, este de așteptat ca ea să se îndrepte spre Est transformând Mittel Europa într-unul dintre atuurile sale principale. Pe cale de consecință, **Europa Centrală și de Est are vocația ca, împreună cu Germania, să schimbe arhitectura politică a**

continentului și să devină nucleul dur al unei Europe unite după model federal.

Sprrijinind reconstituirea Europei Centrale ca spațiu politic cu un specific aparte și cu vocația federalizării (în fond, federalizarea este o experiență istorică trăită, cu bunele și cu relele ei, de toate statele regiunii) și venind în întâmpinarea proiectelor europene ale Berlinului, țările central și est-europene – mai ales cele care au stabilit raporturi de parteneriat strategic cu SUA – pot obține un statut european și euro-atlantic apte a le promova atât aspirațiile de integrare, cât și cele de securitate și de dezvoltare. Pe o atare linie este recomandabilă **revitalizarea unor formule de cooperare sub regională în Europa Centrală** (de tipul trilateralelor, patrulaterelor etc.), mai ales cele având Dunărea ca element de unire.

Ceea ce nu poate fi, însă, ignorat este faptul că **în bagajul experiențelor și convingerilor politice ale țărilor central și est-europene se găsește și o sensibilitate pozitivă aparte față de relația cu SUA**. Pentru majoritatea acestor țări America a fost puterea care s-a opus dominației URSS și, în același timp, a reușit să țină sub control tendințele confrunționale și hegemonice ale statelor Europei Occidentale. America este, de aceea, percepută ca o „putere europeană” esențială pentru securitatea continentului Europa.

Dacă proiectul Europei unite și Germania ca principal promotor al său, au în Europa Centrală și de Est (iar nu în Vest) susținătorul cel mai semnificativ, tot astfel și SUA par a avea, în prezent, aliații cei mai fideli în aceeași Europă Centrală. De aceea va fi esențial ca statelor central și est-europene să nu li ceară a opta între Europa și SUA, între Germania și SUA. A le pune în situația de a face o asemenea alegere echivalează cu o gravă lipsă de înțelegere politică susceptibilă a crea o serioasă destabilizare în spațiul european și euro-atlantic.

III. Evoluții specifice în România

Tot ceea ce a fost prezentat ca fiind caracteristici generale ale evoluțiilor politice în țările Europei Centrale și de Est este valabil și în cazul României. În continuare vom analiza unele elemente particulare ale situației politice actuale din România. Acestea nu exclud ci se adaugă la trăsăturile generale evidențiate pe plan sub-regional.

În România este pentru prima oară în întreaga perioadă postcomunistă când **stabilizarea macroeconomică se produce în același timp cu stabilizarea macropolitică**. În trecut România a mai cunoscut perioade de stabilitate. Atunci când aceasta s-a produs pe teren economic ea a fost zădărnicită, însă, din cauza contestărilor politice. De aceea ea nu a putut fi asociată cu restructurarea economiei reale. Când a existat stabilitate politică aceasta a fost repede subminată de instabilitatea macroeconomică generată de incapacitatea guvernelor respective de a aplica politicile de macrostabilizare adecvate. În condițiile actuale, cu o inflație în scădere, cu un deficit bugetar relativ mic și cu o creștere economică aparent constantă de 5% pe an, pe de o parte, precum și cu un guvern monocolor (scutit, deci, de disputele și incertitudinile cabinetelor de coaliție) susținut ferm și consecvent, în plan parlamentar, de grupurile reunite ale PSD/PUR și UDMR, iar în planul societății de procente însemnate ale populației (conform sondajelor de opinie), pe de altă parte, se poate aprecia că România are șansa revenirii la normalitate în sânul familiei europene și euro-atlantice.

Tranziția de la dictatură la democrație și de la economia de comandă la economia de piață s-a încheiat. O perioadă de post-tranziție, estimată a dura de la șapte la zece ani, a început cu aproximație în anul 2000. Ea va însemna trecerea de la o democrație birocratică, electoralistă și subminată de corupție la una participativă, ra-

țională și pozitivă precum și de la o economie de piață ineficientă la una funcțională. **Normalitatea va începe abia după aceea, inclusiv odată cu obținerea calității de membru deplin al NATO și UE.**

Dincolo de aceste vești bune se impun remarcate și veștile rele. Ele își au sursele în analiza de profunzime a realității românești. Astfel, trebuie spus că, în măsura în care creșterea economică se bazează pe schimbările structurale din economie, asemenea schimbări sunt, în România, mai degrabă rezultatul unei lente auto-restructurări și “auto-privatizări” decât acela al unor politici coerente duse de guvernele care s-au succedat în timp. Dacă lucrurile vor continua așa, **există riscul ca în aproximativ o jumătate de an sau un an, în lipsa unor măsuri energice de natură a accelera schimbările pozitive în economia reală, să se revină la instabilitate macroeconomică.**

Mai îngrijorător este faptul că stabilitatea macropolitică este asociată cu, dacă nu chiar îngăduită de **slăbiciunea opoziției democratice**. Debilitatea funciară a acestei opoziții **expune sistemul politic românesc invaziei extremismului sau dezangajării politice grave** a unei populații fără alternative electorale autentice. În același timp, fiind foarte slabă, opoziția încetează să fie constructivă și responsabilă spre a deveni isterică (negativistă, nihilistă și criticistă) și populistă (uneori cu accente naționaliste). Împinsă de disperarea neputinței opoziția democratică acceptă deseori alianțe conjuncturale cu forțele politice de extremă, ceea ce nu face decât să servească la fragilizarea sa și mai accentuată, simultan cu întărirea atractivității mesajului extremist în general. Pe cale de consecință, opoziția nu stimulează guvernul prin cenzură rațională ci îl nevrozează și îi stimulează propriile derapaje populiste. De

aceea este esențial ca în România să se aplice **programe pentru reabilitarea opoziției democratice**. Fără refacerea acesteia democrația română este în pericol.

Lipsa unei concurențe politice reale între partidul de guvernământ și cele de opoziție conduce și la destabilizarea internă a celui dintâi prin reducerea factorilor săi de coeziune sau a motivării sale către coeziune. Într-adevăr, **absența unui competitor extern lasă spațiu și timp pentru exacerbarea unor confruntări interne**. Pentru ca asemenea confruntări să nu îmbrace forma distructivă a rivalității între grupuri de interese oculte este indispensabil ca ele să fie captate și dirijate pe calea concurenței transparente între curente de opinie. Pe o asemenea cale PSD ar trebui și ar putea să se situeze în mod sincer, în același timp, și la putere și în opoziție. **Dezbaterea de idei din interiorul partidului ar înlocui lipsa dialogului politic real din afara sa**. De asemenea, ea ar demonstra electoratului că partidul de guvernământ se străduiește, pe de o parte, să administreze cât mai bine în condițiile unei realități date iar pe de altă parte, urmărește să schimbe această realitate potrivit unui sistem de valori în care crede și pe care îl propune societății, fiind capabil să măsoare permanent, în mod critic, distanța între performanțele sale curente și valorile sale perene.

Dincolo de această problemă politică și pe

fondul ei se profilează altele două: **ineficiența și conservatorismul administrației de stat**, pe de o parte, precum și **corupția**, pe de altă parte. În mare măsură cea de a doua este alimentată de cea dintâi. În atari condiții prioritățile de etapă cele mai importante ale României apar a fi **reforma politică** (respectiv reforma regimului politic, adică a modului de constituire, organizare și funcționare a partidelor politice) și **reforma instituțională** (reforma administrației de stat). Lupta împotriva corupției (sistemice) se duce în acest context. Iată motivul pentru care Premierul Adrian Năstase a declarat, inițial, anul 2002 iar apoi anul 2003 ca an al reformei politice și instituționale.

Fără o asemenea reformă va fi imposibilă promovarea coerentă a oricăror măsuri vizând buna guvernare a țării precum și realizarea transformărilor esențiale pentru integrarea europeană și euro-atlantică a României. **Lupta dintre conducerea centrală și grupurile de interese locale**, în condițiile absenței unei clase mijlocii și a unei societăți civile suficient de dezvoltate, precum și creșterea permanentă a dependenței celei dintâi de puterea în continuă dezvoltare a celor din urmă, îngreunează, însă, dramatic efectuarea reformelor amintite. Se impune, de aceea, un efort considerabil pentru **refacerea coerenței sociale a națiunii române** și transformarea caracterului unitar al statului dintr-o realitate nominală într-o realitate materială.

IV. Evoluții în Convenția privind Viitorul Europei

Cele mai importante evoluții la nivel general european sunt cele legate de **desfășurarea Convenției chemate să pregătească proiectul unei Constituții pentru o Europă viitoare.**

Cea mai dramatică întrebare cu caracter prealabil la care trebuie să răspundă Convenția europeană este dacă misiunea sa constă în indicarea unor amendamente de detaliu de natură a ajusta actualele tratate constitutive ale Uniunii sau dacă ea vizează o reorganizare fundamentală a actualei Uniuni pe coordonatele edificării unei adevărate Europe unite. Ceea ce ar trebui spus și susținut în acest context este adevărul potrivit căruia, în ciuda succeselor sale incontestabile sau poate tocmai datorită lor, actuala UE a ajuns la epuizarea rolului său istoric. Ea nu mai poate supraviețui fără a se extinde și nu mai poate funcționa cu actualele mecanisme și potrivit actualelor norme, dacă se extinde. **Se impune deci, nu perfecționarea tratatelor ci revoluționarea Uniunii prin transformarea ei într-o adevărată democrație europeană transfrontalieră funcționând pe baza unui model federal ca sistem al subsidiarității globale.**

Ceea ce se poate, însă, observa până în prezent, este faptul că majoritatea membrilor Convenției, chiar și atunci când susțin ideea federală, continuă să gândească în termenii jocului de sumă nulă specific raporturilor internaționale tradiționale. Egoismele naționale se manifestă cu putere mai ales la nivelul reprezentanților guvernelor, fiind clar că actualele executive ale statelor europene, adesea în disprețul instinctului popular, luptă pentru păstrarea metodei interguvernamentale ca bază a modului de funcționare a Uniunii. Ceea ce este și mai surprinzător nu sunt diferențele de opinii, în general, ci diferențele majore de opinii în cadrul aceleiași familii politice. Aceasta demonstrează încă o dată că **ideologiile s-au dez-**

voltat în contextual organizării societății europene pe criteriile naționale și că este necesar un efort colectiv pentru reelaborarea lor, precum și pentru adecvarea lor la realitățile și exigențele globalizării. În absența unui asemenea efort nu se va putea ajunge la o poziție social-democrată comună în cadrul Convenției Europene ori această poziție va reflecta un numitor comun de valoare redusă.

Ideile minimale pe care social-democrații ar trebui să le susțină în cadrul unei Convenții europene cu rezultate relevante ar fi, după părerea noastră, următoarele:

a) Recunoașterea unei cetățenii europene care să dubleze actualele cetățenii naționale, ceea ce ar implica faptul că viitoarea UE ar fi o uniune de cetățeni liberi și ar așeza, din nou, cetățeanul în centrul sistemului de organizare a societății.

b) Acordarea cetățenilor europeni de drepturi specifice precum și de proceduri specifice care să le garanteze drepturile (atât cele recunoscute la nivel European cât și cele recunoscute la nivel național dar care sunt considerate a avea o relevanță europeană).

c) În sensul celor de mai sus, Carta europeană a drepturilor fundamentale ar trebui introdusă în Constituție cu valoare juridică obligatorie.

d) În același sens ar trebui creat un sistem judiciar European la care cetățenii să aibă un drept individual de recurs. Acest sistem să aibă trepte diferite de jurisdicție și să fie organizat cu ramuri la nivel național pentru a apropia justiția de cetățean și a i-o face mai accesibilă.

e) Operarea unei distincții între națiunile culturale – a căror identitate ar trebui apărată la nivel European dar care ar trebui complet desprinse de teritoriu – și națiunile civice – care ar urma să se bazeze pe principiile laicității și egalității între indivizii locuind pe un anumit teritoriu. Reprezentanții acestor două categorii de națiuni ar tre-

bui să aibă o cale de recurs în apărarea drepturilor lor, la instanțele europene.

f) Crearea unui sistem al subsidiarității globale care să îngăduie realizarea unei eficiențe optime a acțiunilor întreprinse la nivel local, național, regional și continental, să genereze convergența eforturilor și coagularea unui set minim de valori generale, precum și să garanteze păstrarea identităților locale, naționale și regionale pe baza principiilor multiculturalismului civic, al respectului diversității și al unității în diversitate.

g) Crearea unui sistem continental de guvernare economică și socială de natură a permite controlul democratic al deciziilor cu relevanță politică și a realiza compromisul/echilibrul dintre stat și piață, dintre muncă și capital, dintre competiție și solidaritate, dintre deschidere/libertate și securitate, dintre unitate și diversitate.

h) Garantarea separării și echilibrului puterilor la nivel european precum și a condițiilor stimulativă pentru o democrație participativă. Echilibrul cu pricina trebuie realizat pornindu-se tocmai de la observația că Europa unită viitoare va fi o uniune de cetățeni și o federație de state-națiune. Ca atare se va impune echilibrarea intereselor cetățenilor cu cele ale statelor (inclusiv cu recunoașterea intereselor legitime ale puterilor locale și regionale), pe de o parte, și echilibrarea instituțiilor reprezentând puterea executivă, legislativă și judecătorească, pe de altă parte.

i) Asigurarea unui rol de prim rang pentru Europa în lume prin realizarea unei politici externe, de securitate și de apărare comune.

Poziționarea statelor nordice în legătură cu reforma Uniunii

În legătură cu aproape toate punctele de mai sus există diferențe serioase de opinie. O grupare a statelor în funcție de preferința pentru o Europă mai integrată sau mai puțin integrată, precum și după criteriile acestei preferințe, nu este lipsită de interes. Astfel, se poate remarca faptul că **țările nordice sunt dintre cele mai reticente cu privire la adâncirea integrării europene**, fiind atașate de concepția tradițională asupra suveranității ca privilegiu absolut al statului de a lua orice măsuri consideră a fi necesare spre a proteja comu-

nitătea de cetățeni aflată în răspunderea sa. În ciuda caracterului foarte avansat al democrației din țările nordice, concepția lor asupra suveranității implică ideea că statul răspunde pentru cetățean și nu în fața cetățeanului (cu excepția exercițiului alegerilor) și că statul știe mai bine decât cetățeanul ce îi trebuie acestuia. De aceea nu se dorește “eliberarea” cetățeanului de sub tutela statului-națiune. Există temerea că într-o Europă unită cetățeanul nu și-ar mai putea apăra drepturile și interesele fundamentale. Așa cum am mai spus, lipsite de amenințări la adresa securității lor sau obișnuite să-și apere securitatea prin neutralitate (devenită tot mai anacronică într-o Europă unită); plasate geografic departe de centrele de criză și conflict; având o populație relativ redusă și cu un simț al colectivității “mici” (locale) ridicat - deci fiind ușor de organizat și guvernat; bucurându-se de o considerabilă prosperitate și trăind în tradiția “statului providență” (indiscutabil amenințat de procesul unificării europene și al globalizării); având (unele dintre ele) o istorie relativ scurtă ca stat național suveran și independent, precum și ca membru al UE; **țările nordice sunt de acord cu comunitarizarea Europei fără cedarea de suveranitate**. În fapt ele nu pot înțelege că nu este vorba despre cedare ci despre **un alt mod de exercitare a suveranității; un mod care exclude, este adevărat, caracterul absolut al acesteia**. Fără un asemenea mod de a exercita suveranitatea nu poate exista o adevărată integrare europeană în timpul și în condițiile globalizării.

Interesant de observat este faptul că **în țările nordice și tradițiile social-democrate sunt puternice**. Cu toate acestea se pare că partidele social-democrate din țările nordice nu pot merge prea departe cu politicile de unificare europeană fără să își periclitizeze suportul electoral. Așa se explică de ce Norvegia a refuzat să intre în UE, Suedia și Danemarca au refuzat să adopte moneda Euro, iar Finlanda și Suedia practică o politică de neutralitate consecventă. Multe guverne social-democrate au fost nevoite să părăsească puterea atunci când au încercat să forțeze progresul pe terenul integrării europene. **Este, în conse-**

cință, fie de așteptat ca social-democrații nordici să frâneze procesul unificării europene, maximizându-și astfel șansele de a rămâne la guvernare, fie de dorit ca ei să adopte o poziție deschis pro-europeană, punându-se, astfel, în acord cu ideologia social-democrată dar în dezacord cu propriul electorat.

Marea Britanie

Rezerve majore legate de o adevărată unificare europeană sunt exprimate – mai mult sau mai puțin deschis - de Marea Britanie. În ciuda unor declarații mai pozitive la nivel de principiu, atunci când se trece la detaliile proiectului se constată că și **laburiștii britanici împărtășesc viziunea unei Europe mai mult comerciale decât politice**. Ei înclină mai mult către metoda inter-guvernamentală decât spre metoda comunitară de organizare și administrare a Europei, a națiunilor și a cetățenilor ei. Cetățenii Marii Britanii sunt împinși într-o atare direcție de atașamentul lor proverbial față de tradiții și, deci, de înclinațiile lor organice spre conservatorism; de poziția lor geografică de natură a-i atrage mai mult către libertatea mărilor decât spre constrângerile solidarității continentale, către «splendida» izolare decât spre rigorile alinierii; de caracterul special al relațiilor cu superputerea americană, combinat cu ambiguitatea sentimentelor SUA față de o Europă puternică; și de supraviețuirea instinctelor lor globale (revitalizate mereu de experiența Commonwealth-ului) care s-au dovedit a fi mai tari și decât mijloacele de care dispun în prezent și decât interesele lor obiective actuale. În consecință, **fără schimbări majore, viziunea britanică rămâne incompatibilă cu ideea federației europene, a Europei unite.**

Alte state eurosceptice

În fine, tot **în grupul statelor eurosceptice ar trebui să includem multe dintre statele mici și în special acelea care au devenit recent state suverane și independente. Statele baltice intră în această categorie.** Ele se tem că vor pierde prea repede suveranitatea abia (re)câștigată și, mai ales, că având o populație puțin numeroasă, vor dispărea ca națiune culturală fiind asimilate

în masa mare a celorlalte popoare ale Europei unite. Această atitudine are cauze pur subiective căci, într-o analiză lucidă, statele amintite ar trebui să remarce că metoda comunitară și sistemul subsidiarității, tipic pentru organizarea federală, le sunt cu mult mai favorabile decât metoda guvernamentală și concursul de interese între state care sunt formal egale dar, în realitate, profund inegale.

În **categoria statelor euroentuziaste sau europozitive** pot fi incluse Germania, țările Benelux, majoritatea țărilor Europei Centrale și de Est, țările Europei de Sud Est (printre care poate fi inclusă, în ultimă instanță, și Grecia, în ciuda numeroaselor sale puseuri naționaliste și a fundamentalismului sau ortodox), țările din sudul Europei (Italia, Spania, Portugalia, în ciuda unor ezitări periodice ținând de culoarea politică a partidelor aflate la guvernare) și, evident, Franța (chiar dacă vechile reflexe naționaliste - așa zis “republicane” - nu au părăsit-o cu totul și dacă ideea unității europene este legată, în cazul ei, de preeminența franceză asupra unei viitoare Europe unite).

Ținând seama de scurta trecere în revistă de mai sus, se pun **trei întrebări** și anume: **i.** Dacă între țările cele mai pregătite pentru o Europă economică și cele mai pregătite pentru o Europă politică există o perfectă suprapunere ? **ii.** Dacă în construcția europeană ar trebui să se dea prioritate proiectului economic sau celui politic ? **iii.** Dacă edificarea Europei unite ar trebui concepută în simultaneitatea progresului politico-economic al membrilor constituenți sau ar trebui favorizată ideea unei arhitecturi europene în cercuri concentrice și cu geometrie variabilă ? Vom încerca să dăm răspunsuri telegrafice acestor întrebări. Astfel:

i. Este evident că între țările cele mai pregătite pentru o “Europă-piață” și cele mai pregătite pentru o “Europă-putere” nu există totală suprapunere. Pentru o Europă politică sunt mai pregătite țările Europei Centrale și de Sud, grup care include majoritatea candidaților la

intrarea în UE. Pentru o Europă economică sunt mai pregătite țările Europei occidentale și de Nord. Există și țări care intră în ambele categorii (Germania, Franța, Italia). De asemenea, când se vorbește de pregătire trebuie avută în vedere nu numai pregătirea materială sau instituțională ci și pregătirea psihologică, adică moral-volitivă.

ii. Proiectul unei Europe unite (federale) este un proiect în primul rând politic și abia în subsidiar economic. Ca și Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, și viitoarea Uniune Europeană va fi o operă politică realizată și prin mijloace economice. În consecință, **proiectului politic trebuie să i se dea prioritate.** Acest proiect este astăzi posibil ca urmare a dispariției sistemului mondial bipolar și al redesenării geografiei politice europene. Vechea împărțire a Europei în Europa de Est și Europa de Vest nu mai corespunde nici realităților nici nevoilor. Europa Centrală a renăscut și ea poate juca acum un rol esențial în evoluțiile europene.

Vechea UE s-a născut, în primul rând, din nevoia de a fi ținute sub control, în mod inteligent, tentațiile revanșarde și expansioniste ale Germaniei. Abia ulterior ea și-a găsit vocația de a fi o Europă a valorilor, aptă a se opune expansionismului sovietic. Atunci, ademenit de Stalin cu oferta reunificării în schimbul rămânerii în afara sistemului occidental, Konrad Adenauer a dat preferință democrației (valorilor) față de refacerea Germaniei Mari. În acele condiții de confruntare a Estului cu Vestul, participarea Marii Britanii (precum și a oricărei alte țări democratice) la construcția UE a fost indispensabilă sau, cel puțin, extrem de utilă. În prezent, realizarea Europei Unite nu mai este impusă nici de nevoia de

a controla Germania, nici de cea de a îndigui și descuraja URSS, ci de **rațiunile edificării unei ordini noi care să unească globalizarea cu multipolarismul.** Aceasta este esențial atât pentru pacea, prosperitatea și securitatea lumii cât și pentru pacea, prosperitatea și securitatea Europei și europenilor.

iii. Față de răspunsurile și remarcile de mai sus, urmează că, **în măsura în care nu este posibilă realizarea imediată a unei Europe integrale, federalizată atât la nivel politic cât și la nivel economic, unei întârzieri fără perspective îi este preferabilă o Europă cu mai multe viteze și totodată cu o geometrie variabilă bazată pe figura cercurilor concentrice.** Un nucleu dur european format doar din țările egal pregătite politic și economic ar fi prea mic. El ar fi și lipsit de coerență cu principiul primordialității politicii. De aceea se poate avea în vedere un “nucleu dur” format în chiar centrul Europei de statele care sunt gata să adere la proiectul unei adevărate federații de state-națiune. În jurul său ar exista un alt cerc, al statelor pregătite pentru o reală și relativ completă integrare economică. În fine, la margine s-ar situa cercul statelor care doresc o coordonare europeană aprofundată dar vor să mențină, în ultimă instanță, aproape toate prerogativele tradiționale ale suveranității. Trecerea dintr-un grup în altul va fi oricând posibilă pe măsură ce statele în cauză se simt pregătite, încurajate și convinse să o facă. O asemenea trecere va implica aptitudinea verificată a fiecăruia de a respecta regulile jocului în fiecare categorie de integrare. Aceasta pare a fi singura soluție capabilă a satisface exigențele unui progres sensibil cu evitarea alinierii la un cel mai mic numitor comun situat sub limitele unui progres rezonabil.